

змінах в моральному розвитку особистості кожної сторони, в здатності робити моральний вибір, відстоювати власну гідність і вдаватися до справедливих дій по відношенню до іншої людини.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Підручник / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
2. Булах І. С., Долинська Л. В. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: навчально-методичний посібник / І. С. Булах, Л. В. Долинська. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. – 116 с.
3. Диалог как форма психологического воздействия. Общение и диалог в практике обучения, воспитания и психологического консультирования. Сб. науч. Трудов / Под ред. А. А. Бодалева, Г. А. Ковалева. – М.: Изд-во АПН СССР, 1987. – С. 13–28.
4. Дьяконов Г. В. Основы диалогического подхода в психологической науке и практике / Г. В. Дьяконов. – Кировоград: “Полиграфія”, 2006. – 602 с.

УДК 172. 111:371.4

Коваль О. Є.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МИЛОСЕРДЯ У СТУДЕНТІВ ВНЗ

Постановка проблеми. Впродовж тривалого часу милосердя як морально-етична категорія традиційно не задіювалася до понятійного апарату психологічної науки. Більше того, у радянському минулому термін «милосердя» був виключений не тільки з наукового, а й із офіційного слововживання, оскільки ідентифікувався із релігійною діяльністю та релігійною мораллю, а відтак і розглядався як «пережиток минулого», як щось недостойне радянської людини [7]. Однак у людській свідомості та повсякденні завжди залишалася місце і для розуміння змісту цього поняття, і для прояву даної чесноти у життєствердженні особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові праці присвячувались вивченню даного феномену з релігійної, етико-філософської, педагогічної позицій та в аспекті соціальної роботи. Філософська основа розуміння милосердя закладена у працях стародавніх мислителів: Аристотеля, Конфуція, Піфагора, Платона, Сократа та ін., які відносили дану рису-якість до найважливіших людських чеснот. Теоретичні основи виховання у дітей милосердя, її сутність та умови становлення розкрито у працях Ш. Амонашвілі, В. Бабенко, Л. Безгласної, І. Беха, О. Богданової, М. Болдирева, О. Бондаревської, О. Будугай, Ю. Глінчук, І. Кобільченко, І. Княжевої, О. Матвієнко, М. Монахова, В. Петрової, О. Савченко, Т. Сущенко, О. Якімова та ін. У сучасних філософських (І. Ільїн, В. Зеньковський, Н. Лосский, В. Розанов, В. Соловйов і ін.), а пізніше й у психологічних (Б. Ананьєв, І. Бех, Л. Божович, Б. Братусь, Ю. Василюк, Л. Виготський, Є. Головаха, В. Куніцина, К. Муздибаєв, В. Мухіна, Н. Паніна, К. Роджерс, Г. Свідерська, В. Слободчиков, С. Рубінштейн, Д. Фельдштейн та ін.) концепціях милосердя розглядається як характерна риса психічного і суто духовного здоров'я особистості. Проблема морального розвитку особистості розкривається у працях Л. Анциферової, Л. Божович, Б. Братуся, Ю. Василюка, Л. Кольберга, Д. Леонтьєва, А. Маслова, Ж. Піаже, С. Рубінштейна, В. Франкла, Е. Фромма.

Позаяк феномен милосердя тим паче, розвиток милосердя у студентів, досі не досліджувався психологами як самостійне психологічне явище, **метою** нашого дослідження визначено проблему розвитку милосердя у студентів ВНЗ у психологічному вимірі.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, у світлі сучасних змін у психології, яка у своїх наукових пошуках дедалі активніше звертається до «найвищих феноменологічних рівнів людського існування» [3, с. 176], вивчення психологічної природи милосердя диктується не тільки дослідницькими інтересами, а й наявним станом міжособистісних стосунків у суспільстві. Якщо звернутися до етимології досліджуваного поняття, то проведений аналіз наукових джерел засвідчує, що термін «милосердя» походить із П'ятикнижжя, у якому давньоєврейське слово «hesed» (тобто «любляча доброта») виражало принцип ставлення Бога до людей, а також те, що він очікував від людей у їхньому ставленні один до одного: довірливість і вірність [4, с. 349].

У науковій літературі милосердя визначають як жалість, співстраждання, готовність безкорисливо чинити добро кожному, хто цього потребує, діяльно любити слабких і нужденних [8, с. 5]. Відомий український філософ В. А. Малахов вважає милосердя діяльним прагненням допомогти кожному, хто має в тому потребу [6, с. 344–346]. На діяльну природу милосердя вказує також В. О. Білоусова: «Милість серця» – це співчутлива та діяльна любов до людей, до всього живого, готовність допомагати кожному нужденному завдяки великому людинолюбству, милості. Милосердя як чеснота ґрунтується на поважанні достоїнств іншої людини, доброзичливості, чуйності, турботі та активній допомозі [2, с. 85].

І. Д. Бех наголошує, що милосердя – це вчинок, який є вираженням почуттів людини, спрямованих на благополуччя іншого. У вчинку-милосерді обов'язково наявна відкритість внутрішнього світу людини до подібної собі, в іншому разі такий учинок не може бути здійснений [9, с. 344]. На його думку, розрізняють два види такого вчинку. Перший – це вчинок, у якому особистість здійснює акт благодіяння, котрий мотивується її переживанням жалості до іншої людини. Другий вид пов'язаний з актом виправдання, прощення чи пробачення людиною людини. За вияву милосердя як безкорисливого благодіяння відбувається духовне єднання, коли одна особа настільки переймається негараздами іншої, що тимчасово ототожнює себе з нею, ніби розчиняється в ній. Ця емоційна особливість відіграє велику роль у міжособистісних стосунках, у сприйнятті людьми один одного, у встановленні взаєморозуміння [1, с. 218].

На нашу думку найпростішою формою розвитку милосердя у студентів є приклад, який викладач подає студентам. Це часто бентежить тих педагогів, які вважають своїм основним завданням передачу знань і не звикли бути зразковим носієм морально-етичних чеснот. Однак, незаперечним є той факт, що викладач не повинен забувати про вплив, який його дії та поведінка як в аудиторії так і поза нею здійснюють на студентів. Форма пояснення теж є однією з провідних та базових форм розвитку милосердя, адже питання, які виникають у процесі навчання часто носять прихований моральний зміст. Основне завдання викладача – це донести та пояснити морально-етичний аспект будь-якого явища, чи події, яка вивчається у певному академічному курсі. Заохочення також є невід'ємною частиною навчально-виховного процесу, адже студент, який не справляється з тою чи іншою академічною дисципліною, особливо потребує заохочення викладача, стимуляції та мотивації подальшої пізнавальної діяльності.

Незаперечним є той факт, що студентська група – це мала частина соціуму зі своїми ознаками, правилами поведінки та усталеними відносинами. Завданням викладача є створення хорошого морально-етичного клімату на основі поваги до студентів, справедливості, ввічливості та толерантності у відношенні до кожного. Викладач повинен піклуватися про наявність балансу між змаганням та співпрацею,

про психологічну комфортність «слабких» студентів у групі, про загальну відповідальність та здатність працювати в колективі.

Сучасний студент є не лише активним членом групи, а й членом сучасної сім'ї, яка покладає на нього не так багато зобов'язань. Науково-технічний прогрес та загальний високий рівень життя значно спростили перелік обов'язків молодого людини, такі як допомога по дому чи по господарству. Це в свою чергу призвело до формування егоїстичного покоління, зосередженого на собі і на власних потребах [5, с. 526]. Лише невеликій частині його представників вдалося навчитись акцентувати увагу не лише на власній особі, а й на проблемах інших людей, що для майбутніх фахівців є вкрай важливим.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, сучасне покоління, незважаючи на загальний незадовільний рівень морального виховання, все ж робить значні кроки для його покращення, реалізуючи теоретичні концепції, форми та засоби розвитку милосердя у студентів на практиці. Однак, нові і ще незначні розробки у психологічній площині розвитку милосердя не мають одного конкретного спрямування, що робить дану проблему актуальною та відкритою для вивчення.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2006. – 272 с.
2. Білоусова В. О. Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи. – К., 1997. – 192 с.
3. Гуменюк О. Є. Психологія впливу: Монографія / О. Є. Гуменюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 304 с.
4. Гусейнов А. А., Апресян Р. Г. Этика: учебник / А. А. Гусейнов, Р. Г. Апресян. – М.: Гардарики, 1998. – 472 с.
5. Жуковський В. М. Морально-етичне виховання в Американській школі (1830–1990): дис. ...доктора пед. наук: 13.00.01 / Жуковський Василь Миколайович. – К., 2004. – 536 с.
6. Малахов В. Милосердя // Малахов В. Етика: Курс лекцій. – К.: Либідь, 2001. – 384 с.
7. Милосердие // Настольная книга священнослужителя: [в 6 т.]. – Т. 6. – Тематический материал для проповеди. Евхаристия – Молитва. – М., 1988. – С. 308–326.
8. Милосердие. Учебное пособие / Под ред. М. П. Мчедлова. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН) – М., 1998. – 214 с.
9. Свідерська Г. М. Морально-психологічна природа феномену милосердя / Г. М. Свідерська // Пробл. заг. та пед. психології : зб. наук. пр. – 2011. – 13, Ч. 4. – С. 343–350.

УДК 374.7

Когут О. І.

АНДРАГОГІКА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ

Андрогогіка як наука про навчання дорослих людей зародилася хронологічно раніше, аніж освіта дітей. Проте історично склалося так, що навчанню дітей надавали більшої уваги. Упродовж століть формувалося переконання, що найважливіше – передати дитині знання, уміння та навички, необхідні для вступу у «світ дорослих».

Актуалізація педагогічних пошуків вчених, методистів, вчителів-новаторів по удосконаленню навчально-виховного процесу призвела до появи великої кількості новітніх технік, методик, педагогічних технологій. Існує багато наукових праць, де вони описані, зроблено науковий та методичний аналіз змісту освіти. Однак, в основному ці праці зорієнтовані на школу або вищий навчальний заклад, а не